

میراث تمدنی ایران

از ایران باستان تا ایران انقلاب اسلامی
(با تأکید بر علوم انسانی)

جلد دوم

دکتر سعیدرضا عاملی

استاد گروه ارتباطات دانشگاه تهران

پژشک و مقامات رفی و اجائی
و است هم آیت الله العظمی

پایگاه اطلاعاتی و کتابخانه
دانشگاه تهران

میراث تمدنی ایران

از ایران باستان تا ایران انقلاب اسلامی (با تأکید بر علوم انسانی)

دکتر سعیدرضا عاملی

ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

ویراستار: عبدالعزیز تاناز

طراح جلد: زهرا صفوی

صفحه‌آرا: سمیه شاه‌علی‌زاده

لیتوگرافی: تارنگ

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۰

تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: دوره: ۴-۶۹-۵۵۶۷-۶۰۰-۹۷۸ ج. ۲: ۴-۶۹-۵۵۶۷-۶۰۰-۹۷۸

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، خیابان شهید صومن‌نژاد (کلیستان یکم)، شماره ۱۲۴، تلفن: ۲۲۵۷۰۷۷۷

سایت: www.iscs.ac.ir

پست الکترونیکی: info@iscs.ac.ir

کلیه آثار منتشره این پژوهشکده در جهت ایجاد فضای آزاد علمی و نظر شخصی نویسندگان محترم آن است و لزوماً مورد تأیید پژوهشکده نیست.

سرشناسه: عاملی، سعیدرضا، ۱۳۴۰ -

عنوان و نام پدیدآور: میراث تمدنی ایران / سعیدرضا عاملی.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۲ ج: جدول، نمودار.

شابک: دوره: ۴-۶۹-۵۵۶۷-۶۰۰-۹۷۸ ج. ۱: ۵-۸۸-۵۵۶۷-۶۰۰-۹۷۸

ج. ۲: ۴-۶۹-۵۵۶۷-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: واژه‌نامه.

یادداشت: کتاب‌نامه.

مترجمان: ج. ۱ از ایران باستان تا ایران انقلاب اسلامی با تأکید بر علوم انسانی.

موضوع: تمدن ایرانی - تاریخ.

موضوع: ایران - تمدن.

شناسه افزوده: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

ردیفی کنگره: ۱۳۹۰/ع۲/DSR۶۴

ردیفی دیوبی: ۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۳۸۲۵۲

فهرست

فصل ۶: دوره قاجار تا انقلاب اسلامی

مقدمه	۵۳۹
میراث مادی تمدنی در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۴۲
۱. شهرسازی در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۴۳
۲. معماری در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۵۲
۳. ارتباطات و توسعه راه‌ها در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۶۲
۴. هنر به‌منزله میراث مادی و معنوی در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۶۶
۵. تجارت، بازار و اقتصاد در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۷۶
۶. صنعت و کشاورزی در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۸۸
میراث معنوی تمدنی در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۹۲
۱. دین در دوره قاجاریه و پهلوی	۵۹۳
۲. دستاوردهای علمی در دوره قاجاریه و پهلوی	۶۰۲
۳. حکمرانی در دوره قاجاریه و پهلوی	۶۲۵
۴. نظام اجتماعی و خانوادگی در دوره قاجاریه و پهلوی	۶۳۳
نتیجه‌گیری: دوره قاجار و پهلوی، دوره پایان‌های ایران	۶۳۶

فصل ۷: انقلاب اسلامی ایران، بزرگترین میراث تمدنی معاصر ایران

مقدمه	۶۴۱
نظریه‌ها و تحلیل‌های انقلاب اسلامی ایران	۶۴۹
تجدید نظر در نظریه‌های انقلاب	۶۵۵
جهانی‌شدن‌های معکوس و جامعه‌شناسی بومی - جهانی انقلاب اسلامی ایران	۶۶۱
انقلاب ایران و دین‌گرایی: روند معکوس جهانی‌شدن غرب و جهانی‌شدن سوسیالیسم	۶۶۴
ابعاد تمدنی دوره انقلاب اسلامی	۶۷۲
۱. شهرسازی و معماری در دوره انقلاب اسلامی	۶۷۲
۲. توسعه مخابرات و ورود اینترنت در دوره انقلاب اسلامی	۶۹۸
۳. حمل‌ونقل در دوره انقلاب اسلامی	۷۰۵
۴. هنر به‌عنوان میراث مادی و معنوی در دوره انقلاب اسلامی	۷۱۴
۵. تجارت، بازار و اقتصاد در دوره انقلاب اسلامی	۷۴۱
۶. توسعه کشاورزی و مناطق روستایی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران	۷۴۴
ابعاد معنوی تمدنی ایرانی در دوره انقلاب اسلامی	۷۵۹
۱. دین در دوره انقلاب اسلامی	۷۶۰
۲. دستاوردهای علمی در دوره انقلاب اسلامی	۷۷۳
۳. حکمرانی در دوره انقلاب اسلامی	۸۳۰
۴. نظام اجتماعی، جایگاه زن و خانواده در دوره انقلاب اسلامی	۸۳۷
نتیجه‌گیری: انقلاب اسلامی ایران به‌منزله یک آغاز تمدنی جدید	۸۶۷
فصل ۸: پیمایش	

مقدمه: حس تمدنی در پیوند با ماده و معنا	۸۶۹
۱. مشخصات جمعیتی جامعه مورد مطالعه	۸۷۴
۲. مفهوم تمدن - تمدن قدیم و تمدن جدید	۸۷۶
۳. اثر زمان بر حس تمدنی شهروندان - ادوار تمدنی	۸۸۱
۴. پیوستگی تمدنی از ایران باستان، تا ظهور اسلام و انقلاب اسلامی ایران	۸۸۶
۵. دین، حس تمدنی و اولویتهای مؤلفه‌های تمدنی	۸۸۸
۶. تمدن، فرهنگ و زبان	۸۹۶
۷. رسانه‌ها، تمدن و حس تمدنی	۹۰۰
۸. حس تمدنی، هنر و ادبیات ایران	۹۰۴

۹۰۶	.....	۹. حس تمدنی، شهروندی و استقلال سیاسی
۹۱۱	.....	۱۰. تمدن، علوم، دانشمندان و روشنفکران
۹۱۴	.....	۱۱. تمدن، سایر علوم و علوم انسانی
۹۲۱	.....	جمع‌بندی: تحلیل داده‌های کلان - مؤلفه‌های تمدنی و شکل‌گیری حس تمدنی
۹۵۱	.....	پیوست‌ها
۱۰۲۷	.....	واژه‌نامه
۱۰۵۳	.....	کتابنامه
۱۱۰۹	.....	نمایه‌ها

فهرست جداول

۶۵۸	.....	جدول ۱: انقلاب و مدرن‌شدن
۷۰۷	.....	جدول ۲: طول و نوع راه‌های کشور از ۱۳۰۱ تا ۱۳۵۷
۷۶۷	.....	جدول ۳: آمار شهیدان به تفکیک نوع شغل
۷۷۸	.....	جدول ۴: آمار دانش‌آموزان اعزامی به المپیادهای بین‌المللی و مدال‌های به‌دست‌آمده
۷۷۹	.....	جدول ۵: آمار دانش‌آموزان ایرانی در المپیادهای فیزیک جهانی
۷۹۸	.....	جدول ۶: روند تحول جمعیت کل کشور و جمعیت دانشجویی ۸۵-۱۳۴۵
۸۰۳	.....	جدول ۷: تعداد دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی عالی
۸۷۴	.....	جدول ۸: ساختار پرسشنامه پیمایش
۸۷۵	.....	جدول ۹: توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک محل زندگی
۸۷۶	.....	جدول ۱۰: توزیع فراوانی سطح تحصیلات
۸۸۶	.....	جدول ۱۱: توزیع فراوانی افتخار تمدنی نسبت به گوروش
۸۸۷	.....	جدول ۱۲: توزیع فراوانی حس تمدن نسبت به منشور حقوق بشر گوروش
۸۸۸	.....	جدول ۱۳: توزیع فراوانی افتخار تمدنی نسبت به سلمان فارسی
۸۸۹	.....	جدول ۱۴: اهمیت مؤلفه‌های دینی در برآستان تمدن اسلامی - ایرانی
۸۹۶	.....	جدول ۱۵: توزیع فراوانی سطح فرهنگی
۸۹۷	.....	جدول ۱۶: توزیع فراوانی حس تعلق به زبان فارسی
۸۹۸	.....	جدول ۱۷: توزیع فراوانی حس تعلق به فرهنگ ایرانی
۸۹۹	.....	جدول ۱۸: توزیع فراوانی حس تمدن به آداب ایرانی
۹۰۰	.....	جدول ۱۹: توزیع فراوانی پذیرش عید نوروز به منزله یک مقوله تمدنی
۹۰۰	.....	جدول ۲۰: توزیع فراوانی نظر پاسخگویان در مورد پذیرش رسانه‌های جمعی
۹۰۵	.....	جدول ۲۱: توزیع فراوانی درصدی حس افتخار تمدنی نسبت به بزرگان ادب فارسی

- جدول ۲۲: توزیع فراوانی ادبیات ایرانی به منزله یک مقوله تمدنی ۹۰۵
- جدول ۲۳: توزیع فراوانی موسیقی ایرانی به منزله یک مقوله تمدنی ۹۰۶
- جدول ۲۴: توزیع فراوانی نهادهای اجتماعی در ایران به منزله یک مقوله تمدنی ۹۰۷
- جدول ۲۵: توزیع فراوانی نسبی رابطه عناصر شهروندی با تمدن و حس تمدنی ۹۰۸
- جدول ۲۶: توزیع فراوانی نظام خانواده در ایران به منزله یک مقوله تمدنی ۹۰۹
- جدول ۲۷: توزیع فراوانی حس تمدن به وجود رقابت‌های سیاسی ۹۱۰
- جدول ۲۸: توزیع فراوانی حس تعلق به دانشمندان ایرانی ۹۱۱
- جدول ۲۹: توزیع فراوانی حس تمدن به علم و دانش در سرزمین ایران ۹۱۲
- جدول ۳۰: توزیع فراوانی حس تمدن به جندی‌شاپور ۹۱۲
- جدول ۳۱: توزیع فراوانی افتخار تمدنی به منتخبی از اندیشمندان ۹۱۳
- جدول ۳۲: توزیع فراوانی رابطه روشنفکری با تمدن ۹۱۴
- جدول ۳۳: توزیع فراوانی نظر پاسخگویان در مورد نقش علوم انسانی در تمدن‌سازی ۹۱۴
- جدول ۳۴: مقایسه تأثیر علوم بر تمدن‌سازی ۹۱۶
- جدول ۳۵: اولویت ده مؤلفه کلان ایجادکننده یا تقویت‌کننده حس تمدنی ۹۲۸

فهرست نمودارها

- نمودار ۱: تأثیر اعتقاد به اثر بالای مؤلفه‌های دینی در تمدن ۸۹۰
- نمودار ۲: تأثیر اعتقاد به اثر پایین مؤلفه‌های دینی در تمدن ۸۹۱
- نمودار ۳: مقایسه دو رویکرد اثر تمدنی دین ۸۹۱
- نمودار ۴: تأثیر اعتقاد به اثر بالای مؤلفه‌های دینی در تمدن ۸۹۲
- نمودار ۵: تأثیر اعتقاد به اثر پایین مؤلفه‌های دینی در تمدن ۸۹۳
- نمودار ۶: مقایسه دو رویکرد اثر تمدنی دین با اولویت و اهمیت ۸۹۳
- نمودار ۷: تأثیر اعتقاد به اثر بالای مؤلفه‌های دینی در تمدن ۸۹۴
- نمودار ۸: تأثیر اعتقاد به اثر پایین مؤلفه‌های دینی در تمدن ۸۹۴
- نمودار ۹: مقایسه دو رویکرد اثر تمدنی دین با اولویت و اهمیت ۸۹۵
- نمودار ۱۰: مقایسه اعتقادات در زمینه تمدن‌ساز بودن علوم ۹۱۵
- نمودار ۱۱: مؤلفه‌های کلان معنوی تمدن ۹۲۲
- نمودار ۱۲: مؤلفه‌های کلان مادی تمدن ۹۲۲
- نمودار ۱۳: نمودار توزیع فراوانی مجموعه مؤلفه‌های مادی محرک حس تعلق به ایران و ایرانی بودن ۹۲۶
- نمودار ۱۴: نمودار توزیع فراوانی مجموعه مؤلفه‌های معنوی محرک حس تعلق به ایران و ایرانی بودن ۹۲۶

- نمودار ۱۵: مقایسه درصد فراوانی مؤلفه‌های مادی و معنوی محرک ۹۲۷
- نمودار ۱۶: مقایسه اثر علوم بر تمدن و تأثیر مؤلفه‌های معنوی تمدن ۹۲۹
- نمودار ۱۷: مقایسه اثر علوم بر تمدن و تأثیر مؤلفه‌های مادی تمدن ۹۳۰
- نمودار ۱۸: نمودار توزیع فراوانی مجموعه مؤلفه‌های مادی تقویت‌کننده حس تمدنی ۹۳۱
- نمودار ۱۹: نمودار توزیع فراوانی مجموعه مؤلفه‌های معنوی تقویت‌کننده حس تمدنی ۹۳۱
- نمودار ۲۰: مقایسه فراوانی مجموعه مؤلفه‌های مادی و معنوی ۹۳۲
- نمودار ۲۱: نمودار فراوانی ۹۳۳
- نمودار ۲۲: نمودار فراوانی ۹۳۳
- نمودار ۲۳: مقایسه همبستگی اثر علوم بر تمدن با مقولات معنوی ۹۳۴
- نمودار ۲۴: مقایسه همبستگی اثر علوم بر تمدن با مقولات مادی ۹۳۴
- نمودار ۲۵: ارزش‌های الهی در ساختار مادی و معنوی جامعه ۹۴۳